

ФІНАНСУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 336.02

JEL Classification: M41

МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Антонова О.В., к.е.н.

Харківський торговельно-економічний інститут

Київського національного торговельно-економічного університету

Анотація. В статті досліджено теоретичні та практичні аспекти формування інформаційного забезпечення оцінки фінансової безпеки підприємства. Метою статті є обґрунтування механізму формування аналітичного забезпечення оцінки фінансової безпеки з урахуванням галузевих особливостей. Об'єктом дослідження є процес відбору та формування системи індикаторів оцінки фінансової безпеки підприємства за критеріальним підходом.

Теоретичною основою дослідження стали монографії, наукові статті провідних вітчизняних і зарубіжних вчених з проблематики фінансової безпеки. Методологічною основою дослідження є загальнонаукові методи проведення досліджень, зокрема методи: аналізу та синтезу, систематизації та узагальнення. Прикладні аспекти вивчалися із застосуванням економіко-статистичних методів збору й обробки інформації; методів системного і комплексного аналізу інструментарію нечіткої логіки.

Обґрунтовано, що ефективність процесу оцінки фінансової безпеки підприємства залежить від обсягу й якості її аналітичного забезпечення. Запропоновано аналітичну систему показників-індикаторів для оцінки фінансової безпеки підприємств, яка є вхідною інформаційною базою аналітичного забезпечення даного процесу.

Ключові слова: фінансова безпека, індикатори, фінансова звітність, аналітичне забезпечення.

THE MECHANISM OF FORMING OF ANALYTICAL SUPPORT OF ESTIMATION OF FINANCIAL SAFETY OF ENTERPRISE

Olena Antonova, PhD in Economics

Kharkiv Trade and Economic Institute of

Kyiv National University of Trade and Economics

Summary. The theoretical and practical aspects of forming of the informative providing of estimation of financial safety of enterprise are investigational in the article. The aim of the article is a ground of mechanism of forming of the analytical providing of estimation of financial safety taking into account branch features. A research object is a process of selection and forming of the system of indicators of estimation of financial safety of enterprise on criterion approach.

The monographs, scientific articles of leading home and foreign scientists from the range of problems of financial safety became theoretical basis of research. The scientific methods of realization of researches are methodological basis of research, in particular methods: analysis and synthesis, systematization and generalization. The applied aspects were studied with application of economic and statistical methods of collection and treatment of information; methods of analysis of the systems and complex of tool of fuzzy logic.

It was reasonable, that efficiency of process of estimation of financial safety of enterprise depends on a volume and quality of its analytical providing. The analytical system of indexes-indicators is offered for the estimation of financial safety of enterprises, that is the entrance informative base of the analytical providing of this process.

Keywords: financial safety, indicators, financial reporting, analytical support.

Постановка проблеми. В сучасних умовах успішна реалізація цілей і завдань розвитку підприємства значною мірою залежить від ефективного використання його інформаційних ресурсів. Передумови інформаційного забезпечення діяльності підприємства формуються під безпосереднім впливом чинників його зовнішнього та внутрішнього середовища та орієнтують підприємство на збільшення обсягів інформаційних ресурсів, що використовуються для управління і визначають його стратегічний успіх. Без забезпечення належного рівня фінансової безпеки неможливо забезпечення стійкого росту економіки підприємств, стабільності результатів їх діяльності, досягнення цілей, що відповідають інтересам власників і суспільства в цілому. Необхідною умовою забезпе-

чення фінансової безпеки є її своєчасна оцінка, тому важливого значення набуває подальший розвиток і вдосконалення методичного інструментарію оцінки фінансової безпеки підприємства на основі її якісного аналітичного забезпечення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на значний інтерес вітчизняних вчених і практиків до питань оцінки фінансової безпеки [1-5], слід відзначити, що існуючі розробки, головним чином, присвячені різноманітним аспектам національної та регіональної безпеки, і значно меншою мірою – питанням оцінки фінансової безпеки підприємств. Існуючий на мікрорівні методичний інструментарій оцінки фінансової складової висвітлюється, головним чином, у межах дослідження економічної безпеки підприємства.

Невирішені складові загальної проблеми. Незважаючи на наявність суттєвого теоретичного доробку з проблем забезпечення фінансової безпеки підприємства, посилення негативного впливу зовнішніх чинників на фоні низького рівня фінансового менеджменту підприємств вимагають подальших наукових пошуків щодо вирішення низки важливих питань, пов'язаних з оцінкою фінансової безпеки суб'єктів господарювання. Недостатньо розробленими є механізми формування аналітичного забезпечення оцінки фінансової безпеки з урахуванням галузевих особливостей. Недостатня вивченість, актуальність, теоретична й практична значущість удосконалення прикладних аспектів формування інформаційного простору оцінки фінансової безпеки підприємств торгівлі обумовили мету дослідження.

Формулювання цілей статті. Метою статті є обґрунтування механізму формування аналітичного забезпечення оцінки фінансової безпеки з урахуванням галузевих особливостей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна вітчизняна економічна дійсність характеризується складністю та різноманітністю зовнішніх і внутрішніх фінансово-економічних відносин, посиленням конкуренції, негативними змінами стану суб'єктів підприємництва, що підвищує роль та значення аналітичних процедур.

Відповідно до тлумачних словників оцінка – це міркування про цінність, рівень або значення когось- або чого-небудь [6] або думка, судження, що висловлюється про щось-небудь [6]. На наш погляд, справедливо вважати, що оцінка – це аналітична процедура, в процесі якої здійснюється перехід від кількісних характеристик до якісних висновків.

Слід відзначити, що фінансова безпека – це не миттєва подія, а, відповідно, і оцінка фінансової безпеки – це не одноразовий акт, а процес, здійснення якого, у загальному вигляді, вимагає визначення основних компонентів, які формують сутність процесу оцінки фінансової безпеки підприємств роздрібною торгівлі, забезпечують його реалізацію та досягнення цілей.

Слід відзначити, що достовірність та якість результатів оцінки фінансової безпеки підприємства, значною мірою, також залежать від обґрунтованості критеріїв, системи показників, об'єктивного аналітичного забезпечення та адекватності методичних підходів.

Ефективність процесу оцінки фінансової безпеки підприємства, значною мірою, залежить від обсягу й якості її аналітичного забезпечення. Аналітичне забезпечення – це процес безперервного цілеспрямованого підбору відповідних інформативних показників, необхідних для здійснення аналізу, планування, прогнозування і підготовки ефективних управлінських рішень за тими чи іншими аспектами діяльності підприємства.

В умовах ринкової економіки найбільш доступним джерелом обліково-аналітичного забезпечення є фінансова звітність підприємства, що включає ф.1 «Баланс», ф.2 «Звіт про фінансові результати», ф.3 «Звіт про рух грошових коштів» та ф.4 «Звіт про власний капітал» [7]. Разом з інформацією Національних стандартів бухгалтерського обліку внутрішні стейкхолдери під час оцінки фінансової безпеки можуть використовувати первинну бухгалтерську та оперативну інформацію, що характеризує фінансові зобов'язання підприємства роздрібною торгівлі, стан запасів товарно-матеріальних цінностей, джерела формування доходів та склад витрат тощо.

Фінансова звітність об'єктивно надає інформацію про внутрішній стан, проте, підприємство являє собою відкриту систему, у зв'язку з чим, під час оцінки фінансової безпеки необхідно здійснювати моніторинг зовнішньої інформації. Така інформація необхідна для розуміння стану кон'юнктури ринків факторів виробництва, товарних, фінансових ринків та, відповідно, оцінки перспектив діяльності підприємства.

Найбільш складною та неоднозначною проблемою процесу оцінки фінансової безпеки підприємства є обґрунтування методів та методичних підходів до її здійснення.

Метод – це спосіб, прийом пізнання явища [6]. Методика (методичний підхід) – це сукупність методів вирішення конкретного завдання [6].

Як відомо, результативність й ефективність отриманих результатів дослідження прямо залежить від того наскільки повно й коректно обрані показники відбивають економічну сутність аналізованих явищ і процесів. У зв'язку з цим, основним із завдань успішної оцінки фінансової безпеки є обґрунтування інформаційного простору дослідження, тобто формування комплексу відповідних показників-індикаторів оцінки фінансової безпеки підприємницьких структур.

Аналіз літературних джерел [8-12] дозволяє зробити висновок, що у світовій аналітичній практиці існують десятки показників, що можуть застосовані для оцінки фінансової безпеки суб'єкта господарювання. Складність полягає у тому, щоб вибрати навіть із вже обмеженої палітри показників ті, що найбільш повно й об'єктивно характеризують фінансово-господарський спектр функціонування суб'єктів галузі.

Виходячи з цього, на наш погляд, відбір фінансових індикаторів для побудови алгоритмічної моделі оцінки фінансової безпеки підприємств повинен відповідати наступним вимогам.

1. Оптимальна кількість, тобто відсутність надмірності, загальна кількість показників повинна бути оптимальною з точки зору забезпечення точності оцінки, прогнозування й інших чинників. У даному контексті, на увагу заслуговує висунута німецьким економістом гіпотеза, згідно з якою функція повинна включати максимум 5-7 показників [13]. Значною мірою, це зумовлюється тим, що зростання кількості залучених індикаторів для побудови моделі унеможлиблює виконання вимоги щодо уникнення функціональної та занадто сильної кореляційної залежності між показниками, які, віддзеркалюючи фінансовий спектр функціонування підприємства, є взаємопов'язаними. Крім цього, вибір більш ніж семи показників суперечить концепціям «норми керованості» і «норми сприйняття» у теорії менеджменту і психології (які називаються «правилом сімки»). Встановлення нижньої межі максимуму на рівні 5, на наш погляд, може пояснюватись тим, що в класичній теорії зарубіжного аналізу оцінка фінансового стану суб'єкта господарювання здійснюється за п'ятьма напрямками, які передбачають оцінку платоспроможності, фінансової стійкості, ділової активності, рентабельності й становища підприємства на ринку цінних паперів (ринкової активності).

2. Повнота, тобто можливість за допомогою показників досить повно описати сутність процесів, фактів і явищ досліджуваної предметної області.

3. Валідність, тобто відповідність виділених одиниць змістовної інформації їх реальним найменуванням.

4. Несуперечність, тобто відсутність омонімії [14].

А також, на наш погляд, необхідно враховувати дві додаткові умови, а саме:

- по-перше, в економічному розумінні показники повинні мати однакову спрямованість (зростання фінансового коефіцієнта розцінюється як зміцнення фінансової безпеки підприємства і навпаки);

- по-друге, показники повинні бути відносно незалежними один від одного для забезпечення адекватності розроблюваної моделі.

Отже, виходячи з наведених вимог на основі критичного аналізу ролі кожного показника та його інформативності здійснено обґрунтований вибір одного індикатора за кожним з чотирьох критеріїв оцінки фінансової безпеки підприємств. Нами запропоновано та обґрунтовано систему N показників-індикаторів фінансової безпеки за чотири критеріями, що являє собою вхідну інформацію аналітичного забезпечення для класифікації рівнів фінансової безпеки підприємства:

- за критерієм вартості - коефіцієнт реінвестування грошових коштів (X_1);

- за критерієм фінансової стабільності - коефіцієнт автономії (X_2);

- за критерієм достатності - коефіцієнт покриття короткострокових зобов'язань потоком грошових коштів (X_3);

- за критерієм ефективності - коефіцієнт рентабельності активів (X_4).

Отриманий інформаційний простір оцінки фінансової безпеки підприємств може бути представлений такою множиною:

$$X_i = \{X_1, X_2, X_3, X_4\}. \quad (1)$$

У періоді i – ці показники зі значеннями X_{i1}, \dots, X_{iN} , у періоді j – ті ж самі показники зі значеннями X_{j1}, \dots, X_{jN} .

Аналітичне забезпечення оцінки фінансової безпеки торговельної мережі N за критеріальними ознаками наведено в таблиці 1. Комплексний показник, що характеризує фінансову безпеку підприємства, функціонально або алгоритмічно пов'язаний із системою фінансових індикаторів. Так, відносно кожного показника X_1, \dots, X_N відомо, як його змінення впливає на зміну комплексного показника фінансової безпеки. Наприклад, зі збільшенням частки позикового капіталу у структурі пасивів коефіцієнт автономії зменшується, що погіршує й комплексний показник. Це можна позначити наступним чином: $X_i \uparrow - V \uparrow$. Якщо вірно це, то справедливо і зворотне.

Таблиця 1 - Облікове-аналітичне забезпечення оцінки фінансової безпеки торговельних мереж за критеріальними ознаками

Назва показника	Торговельна мережа N		
	2013 рік	2014 рік	2015 рік
<i>Критерій вартості</i>			
Чистий рух грошових коштів від операційної діяльності, тис.грн.	110,0	30496,0	19095,0
Сплачені дивіденди, тис.грн	0,0	4085,0	0
Основні засоби, тис.грн.	5729	6842,0	27978,0
Незавершені капітальні інвестиції та інвестиційна нерухомість, тис.грн.	5793	21767	27341
Нематеріальні активи, тис.грн.	59,0	57,0	45,0
Робочий капітал, тис.грн.	10579,0	-1804,0	-7760,0
<i>Коефіцієнт реінвестування грошових коштів, X_1</i>	0,005	0,867	0,302
<i>Критерій фінансової стабільності</i>			
Власний капітал, тис.грн.	26126,0	31641,0	41034,0
Капітал, тис.грн	65884,0	71966,0	59666,0
<i>Коефіцієнт автономії, X_2</i>	0,397	0,440	0,688
<i>Критерій достатності фінансових ресурсів</i>			
Чистий прибуток, тис.грн.	9199,0	9815	9393,0
Амортизація, тис.грн.	1776,0	1453,0	2105,0
Поточні зобов'язання, тис.грн.	29758,0	30325,0	8632,0
<i>Коефіцієнт покриття короткострокових зобов'язань потоком грошових коштів, X_3</i>	0,369	0,372	1,332
<i>Критерій ефективності</i>			
Чистий прибуток, тис.грн.	9199,0	9815	9393,0
Середньорічна величина активів, тис.грн.	56447,0	68925,0	65816,0
<i>Коефіцієнт рентабельності активів, X_4</i>	0,163	0,142	0,143

Узагальнюючий показник оцінки фінансової безпеки підприємства (V) розраховуємо за формулою подвійного згортання з використанням інструментарію нечіткої логіки [15]:

$$V = \sum_{j=1}^5 g_j \sum_{i=1}^N r_i \lambda_{ij}, \quad (2)$$

де λ_{ij} – рівень приналежності носія X_i нечіткій підмножині V_j ;

r_i – вагові коефіцієнти індикаторів;

$g_j = (0,9; 0,7; 0,5; 0,3; 0,1)$ – множина вузлових точок стандартного класифікатора, які є абсцисами відповідних функцій приналежності, що симетрично розташовані відповідно вузла 0,5.

Значення комплексного показника фінансової безпеки торговельної мережі N, отриманих за формулою 2, наведені у таблиці 2.

Таблиця 2 - Значення комплексного показника фінансової безпеки торговельної мережі N

Рік	Значення комплексного показника V
2013	0,59
2014	0,32
2015	0,13

За правилом розпізнавання рівня фінансової безпеки підприємства [15] дані таблиці 2 свідчать про поступове зміцнення фінансової безпеки торговельної мережі N протягом трьох років: з фінансової напруженості в 2013 році до абсолютної фінансової безпеки в 2015 році.

Висновки. Підводячи підсумки відзначимо, що, на наш погляд, запропонований механізм формування аналітичного забезпечення оцінки фінансової безпеки підприємств за критеріальними ознаками з урахування галузевих особливостей, містить певні переваги: формування інформаційного простору на основі індикаторів за певним критерієм відповідає принципам системності, комплексності та дозволяє чітко визначити та кількісно оцінити чинники, які ідентифікують погіршення фінансової безпеки, що полегшує вибір ефективних превентивних заходів.

Перелік посилань:

1. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И. А. Бланк. – К. : Эльга, Ника-Центр, 2004. – 784 с.
2. Донець Л. І. Економічна безпека підприємства : навч. посіб. / Л. І. Донець, Н. В. Ващенко. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 240 с.
3. Ляшенко О. М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства : монографія / О. М. Ляшенко. – Луганськ : СЛУ ім. В. Дала, 2011. – 399 с.
4. Мунтіян В. І. Економічна безпека України : монографія / В. І. Мунтіян. – К. : Вид-во КВІЦ, 1999. – 463 с.
5. Фінансова безпека підприємств і банківських установ : монографія / [А. О. Єпіфанов, О. Л. Пластиун, В. С. Домбровський та ін.]; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. А. О. Єпіфанова. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. – 295 с.
6. Словарь экономических терминов. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economicportal.ru/term-words/word-d2.html#d8>
7. Форми фінансової звітності і консолідованої фінансової звітності юридичних осіб усіх форм власності (крім банків та бюджетних установ) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=293795&cat_id=293535
8. Литвин Б. М. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / Б. М. Литвин, М. В. Стельмах. – К. : Хай Тек Прес, 2008. – 336 с.
9. Крамаренко Г. О. Фінансовий аналіз. Підручник / Г. О. Крамаренко, О. Є. Чорна. – К. : Центр учбової літератури, 2008 – 392 с.
10. Фінансовий аналіз: навчальний посібник / Салига С.Я., Дацій Н.В., Корецька С.О., Нестеренко Н.В., Салига К.С. – К.: ЦНЛ, 2006. – 210 с.
11. Лігоненко Л. О. Антикризисное управління підприємством: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій : монографія / Л. О. Лігоненко. – К. : КНЕУ, 2001. – 580 с.
12. Швиданенко Г. О. Сучасна технологія діагностики фінансово-економічної діяльності підприємства: монографія / Г. О. Швиданенко, О. І. Олексюк – К.: КНЕУ, 2002. – 192 с.
13. Schönbrodt V. Erfolgsprognosen mit Bilanzkennzahlen, Beiträge zum Rechnungs-, Finanz – und Revisionswesen / V. Schönbrodt. Frankfurt am Main und Bern, 1981 – P. 161.
14. Пономаренко В. С. Економічна безпека регіону: аналіз, оцінка, прогнозування: монографія. / В.С. Пономаренко, Т. С. Клебанова, Н. Л. Чернова. – Х.: ВД "Інжек", 2004. – 144 с.
15. Гросул В.А. Оцінка фінансової безпеки підприємств роздрібної торгівлі : монографія / В.А. Гросул, О.В. Антонова. – Х.: ХДУХТ, 2015. – 249 с.

Стаття надійшла: 11.11.2016 р.

Рецензент: д.е.н., проф. Дмитрієв І.А.

Рецензент: д.е.н., доц. Муромець Н.Є. (Харківський торговельно-економічний інститут КНТЕУ).

